

Ylönousemuskertomukset

Opetuskokonaisuuden tavoite:

1. Oppilas tuntee ylönousemususkon syntyyn liittyvät historialliskriittisen tutkimuksen tärkeimmät kysymyksen asettelut.
2. Oppilas tuntee tyhjä haudan kertomukseen liittyvät historiallis-kriittiset argumentit.
3. Oppilas ymmärtää lähteiden vertailemisen periaatteet ja niiden soveltamisen ylönousemusilmentysten tutkimisessa.
4. Oppilas saa valmiuksia pohtia historiallisen tutkimuksen kykyä selvittää poikkeuksellisten tapahtumien luonnetta.

Materiaali:

Kolme piirtoheitinkalvoa:

- i) Jeesuksen ylönousemus ja varhainen kristinusko
- ii) Kertomus tyhjästä haudasta
- iii) Ylönousseen ilmentymiset

Teksti: ”Ylönousemuskertomukset”

Jeesuksen ylönousemus ja varhainen kristinusko

Ylönousemusta koskevien seikkojen tutkiminen on herättänyt paljon filosofista keskustelua Uuden testamentin tutkijoiden keskuudessa. Keskustelua ovat kiihdyttäneet ylönousemukseen liittyvät uskonnolliset tunteet ja opinkappaleet. On kysytty, voidaanko asiaa ylipäättään lähestyä normaalin historian tutkimuksen menetelmin. Vaikka kysymykseen on vastattu kieltävästikin, monet tutkijat uskovat, että ylönousemususkon syntymiseen vaikuttaneita historiallisia tapahtumakulkuja voidaan pyrkiä selvittämään siinä missä mitä tahansa muuta historian tapahtumaa. Tutkimus kohdistuu tavallisesti kahteen osa-alueeseen: i) Jeesuksen haudan löytymiseen tyhjänä ja tästä kertoviin traditioihin, ii) opetuslasten kokemuksiin, jotka he tulkitsivat ylönousseen Jeesuksen ilmentymisiksi.

Vuonna 50/51 jKr., jolloin Paavali perusti seurakunnan Korintin kaupunkiin, kristityt määrittivät oman olemassaolonsa uskolla Jeesuksen ylönousemukseen (1. Kor. 15.1-11). Paavali kirjoittaa korinttolaisille muutamaa vuotta myöhemmin kirjeen, jossa hän palauttaa näiden mieliin ”sen evankeliumin”, jonka hän oli välittänyt korinttolaisille ja jonka hän itse kertoo saaneensa. Lisäksi Paavali antaa selvästi ymmärtää, että kaikki kristityt johtajat opettivat tätä samaa uskontunnustusta (1. Kor. 15.11).

Kertomus tyhjästä haudasta

Vanhin evankeliumi (Mk. 16.1-8) kertoo Maria Magdaleenan, toisen Marian ja Salomen lähteneen voitelemaan Jeesuksen ruumista tämän haudalle sapatin jälkeisenä aamuna. Naiset löytävät haudan tyhjänä ja haudalla oleva nuori mies käskee naisia kertomaan opetuslapsille ja Pietarille, että nämä menisivät Galileaan ja näkisivät siellä Jeesuksen. Evankeliumi loppuu kuin veitsellä leikaten jakeeseen 16.8 ja vieläpä erikoisesti sanaan ”sillä”. Tutkijat ovat yksimielisiä siitä, että nykyisin esimerkiksi Kirkkoraamatusta (1938 ja 1992) oleva loppu 16.9-20 ei ole osa alkuperäistä

Markuksen evankeliumia. Tosin monet tutkijat arvelevat, että alkuperäinen loppu olisi kadonnut ja näin evankeliumi ei todellisuudessa loppuisi jakeeseen 16.8.

Tyhjä hauta kertomuksen historiallisuutta epäilevät tutkijat ovat esittäneet mm. seuraavanlaisia argumentteja näkemyksensä tueksi:

- 1) Markuksen evankeliumi (16.8) loppuu hämmäntävästi: ”Ulos tultuaan naiset pakenivat haudalta järkytyksestä vapisten. He eivät kertoneet kenellekään mitään, sillä he pelkäsivät”. Monet tulkitsevat evankelistan pyrkivän tällä jakeella selittämään, miksi kukaan ei ollut kuullut mitään tyhjistä haudasta ennen evankeliumin julkaisemista.
- 2) Kertomukset pääsiäisen tapahtumista muistuttavat fantasioita sisältäen enkeleitä, kuolleista nousseen ihmisen ja Matteuksella vieläpä maanjäristyksen ja muita vaikeasti uskottavia ilmiöitä.
- 3) Paavali ei mainitse tyhjää hautaa lainkaan kirjoittaessaan Jeesuksen ylösnousemuksesta (1. Kor. 15.3-11) eli tyhjä hauta- kertomuksen on täytynyt syntyä 1. Korinttilaiskirjeen kirjoittamisen (55-57 jKr.) jälkeen.
- 4) Jos kristityillä oli kokemuksia, jotka he tulkitsivat ylösnousseen Jeesuksen ilmestymiseksi ja he perustivat tämän varaan uuden uskonnollisen liikkeen, on hyvin mahdollista, että he joutuivat myöhemmin vastaamaan kysymykseen Jeesuksen ruumiin kohtalosta. Tällöin keksittiin apologeettinen (uskoa puolustava) kertomus tyhjistä haudasta. Koska varsinaisista tapahtumista oli mennyt jo paljon aikaa, ei kukaan voinut varmentaa tai osoittaa vääräksi tätä väitettä.
- 5) Sekä juutalaisessa että kreikkalaisroomalaisessa tarustossa on lukuisia esimerkkejä haudoistaan kadonneista tärkeistä henkilöistä. Näin ollen on ymmärrettävää, että kristityt halusivat kehittää tällaisen kertomuksen oman uskontonsa päähenkilöstä.

Vastaavasti kertomuksen historiallisen alkuperän tueksi on löydetty mm. seuraavia argumentteja:

- 1) Matteus kertoo juutalaisten levittäneen kertomusta Jeesuksen ruumiin varastamisesta aina evankeliuminsa kirjoitushetkeen (60-90 jKr.) asti. Tästä on päätelty, että juutalaiset vastustajatkään eivät kieltäneet tyhjän haudan historiallisuutta.
- 2) Jos hauta ei olisi ollut tyhjä, ei ylösnousemuksen julistamiselle Jerusalemissa pian Jeesuksen kuoleman jälkeen olisi ollut edellytyksiä. Vastustajat olisivat voineet osoittaa ruumiin olevan edelleen haudassa.
- 3) Mk. 16.1-8 on varsin karu eikä sisällä yleensä apologeettisille kertomuksille tyypillisiä piirteitä. Lisäksi Markus on selvästi käyttänyt varhaisempaa traditiota tyhjä hauta kertomuksesta, koska naisten nimet ovat hiukan erilaiset jakeissa 16:1 (tyhjä hauta kertomuksen alku) ja 15:47 (hautauskertomuksen loppu). Tätä on vaikea selittää niissä tulkintamalleissa, joissa Markuksen oletetaan keksineen itse kertomuksen tyhjistä haudasta.
- 4) Pelkät Jeesus-ilmestykset eivät olisi välttämättä johtaneet väitteeseen ylösnousemuksesta. Juutalaiset tunsivat ilmiön, jossa kuollut pyhä mies ilmestyy eikä näiden silti väitetty nousseen kuolleista. Tyhjä hauta selittää, miksi Jeesuksen väitettiin nimenomaan nousseen kuolleista.

- 5) On vaikea uskoa, että joku keksisi kertomuksen ja asettaisi haudan löytäjiksi naiset, joiden todistukseen ei suhtauduttu sen paremmin juutalaisessa kuin hellenistisessä kulttuurissa kovinkaan vakavasti.

Historiallinen rekonstruktio ylösnousseen ilmestymiskertomuksista

Matteuksen, Markuksen, Luukkaan ja Johanneksen evankeliumien kuvaukset ylösnousseen Jeesuksen ilmestymisistä ovat varsin erilaisia eikä niiden perusteella voida luoda täysin yhtenäistä kertomusta.

Matteuksen evankeliumissa Jeesus ilmestyy ”nopeasti” haudan löytäneille naisille (28.9-10) ja myöhemmin 11 opetuslapselle antaen lähetyskäskyn (28.16-20).

Markuksen evankeliumissa ylösnousemusilmestyksiin viitataan vain ohimennen jakeessa 16.7, jossa haudalla oleva nuori mies (enkeli) kehottaa naisia käskemään Pietaria menemään Galileaan, jossa Jeesus ilmestyisi näille.

Luukkaalla merkittävimmissä osassa on kertomus kahdesta opetuslapsesta Emmauksen tiellä. Jeesus ilmestyy näille ja vasta ylösnousseen hävittyä yhtäkkiä aterialta (24.31). Tämän jälkeen Luukas (24.36-43) kertoo Jeesuksen ilmestymisestä apostoleille painottaen ylösnousemuksen ruumiillisuutta (kehotus koskettaa Jeesusta ja maininta siitä, kuinka Jeesus söi kalaa). Kolmanneksi Luukas (24.44-49) kertoo Jeesuksen selittäneen omaa ylösnousemustaan Kirjoitusten perusteella ja antaneen lähetyskäskyn.

Johanneksen evankeliumissa on tavallaan kaksi loppua. Ensin evankeliumi näyttää loppuvan jakeeseen 20.31, mutta tätä seuraa kuitenkin vielä Pietarin kokemuksia yksityiskohtaisesti kertova kokonaisuus. Ensimmäisessä vaiheessa Jeesus ilmestyy Magdalan Marialle ja toisessa vaiheessa opetuslapsille ensin samana päivänä ja sitten viikon päästä. Lisäosassa Jeesus ilmestyy kalastamassa olleille Pietarille, Tuomakselle, Natanaelille, Johannekselle ja Jaakobille. Pääosassa on Pietari, jolta Jeesus kysyy kolmesti ”rakastatko sinä minua?”.

Tämän lisäksi Paavalin lainaama traditio kertoo Jeesuksen ilmestyneen Pietarille, tämän veljelle Jaakobille, ”niille kahdelletoista” ja yli 500 ihmiselle kerralla. Jaakobin kokemuksesta ja yli 500 ihmisen kokemuksesta ei evankeliumeissa mainita lainkaan.

Eri kertomusten väliset jännitteet ja erilaisuudet puhuvat kertomusten itsenäisyyden puolesta. Onkin hyvin mahdollista, että kukaan näistä kolmesta evankelistasta ei tuntenut toistensa kertomuksia. He eivät ainakaan katsoneet tarpeelliseksi käyttää toistensa kertomuksia omien selontekojensa lähteenä. Mikäli tämä perusoletus hyväksytään, voidaan kertomuksista etsiä joitakin todennäköiseksi arvioitavia historiallisia seikkoja erityisesti moninkertaisuuskriteerin perusteella.

- 1) Sekä Matteus että Johannes mainitsevat ilmestymisen Magdalan Marialle. Kun otetaan huomioon, että kyseessä on nainen, jonka arvo todistajana ei ollut miesten luokkaa, voidaan Maria-kokemuksen historiallisuutta pitää todennäköisenä (moninkertaisuuskriteeri + erilaisuuskriteeri).
- 2) Pietarin kokemus mainitaan kaikissa lähteissä ja hänen muutoksensa kieltäjästä yhteisön johtajaksi sopii yhteen voimakkaan uskonnollisen kokemuksen kanssa. Toisaalta voidaan

esittää, että juuri Pietarin johtajuusaseman vuoksi keksittiin kertomuksia, joissa Jeesus ilmestyy hänellekin.

- 3) Kaikki lähteet kertovat myös ilmestymisistä ”niille kahdelletoista” tai pikemminkin ”niille yhdelletoista”. Voidaan pitää todennäköisenä, että ainakin merkittävässä osassa näistä yhdestätoista oli kokemuksia, jotka tulkittiin ylösnousseen Jeesuksen kohtaamisiksi. Koska ilmaus ”ne kaksitoista” oli vakiintunut jo varhaisessa vaiheessa, on mahdollista, että vaikka vain muutama olisi itse asiassa kokenut ilmestymisen, se olisi liitetty heidän asemaansa ryhmän jäsenenä ja näin vähitellen kokemus olisi ”kirjattu” kaikille jäsenille.
- 4) Ilman voimakasta kokemusta on vaikea selittää myöhempää historiaa. Mutta jos kokemus on ollut tarpeeksi voimakas synnyttämään pitkäjänteistä uskonnollista käyttäytymistä, siitä on ymmärrettävästi riittänyt myös kerrottavaa..

Mitä opetuslapset näkivät?

Historian tutkimuksen keinoin voidaan siis todeta, että opetuslapsilla oli kokemuksia, joissa he ”näkivät” muutamaa päivää aikaisemmin kuolleen ja haudatun Jeesuksen. On hyvin vaikeaa tarkemmin analysoida, mistä oli kysymys. Emme voi asentaa Magdalan Marian aivojen näkökeskukseen elektrodeja tai tehdä strukturoituja teemahaastatteluja kokemuksista. Sosiaali-tieteellisin menetelmin on pyritty etsimään vastaavuuksia näille kokemuksille. Tämä on tuonut uutta valoa, mutta monet kysymykset ovat edelleen avoinna. Koska jopa joitakin nykyaikana tapahtuvia ilmiöitä on vaikea (mahdoton) selittää, jäävät kahdentuhannen vuoden takaiset tapahtumat auttamatta mysteereiksi. Lisäksi opetuslapset pitivät ylösnousseen ilmestymisiä jollakin tavalla poikkeuksellisina vaikka muutenkin kokivat muuttuneeksi tietoisuuden tilaksi (Altered State of Consciousness) arvioitavia kokemuksia.